

DEFINICJE WOJNY HYBRYDOWEJ I JEJ POSTRZEGANIE PRZEZ ROSJAN

*Strategia wojny polega na przebiegłości i stwarzania złudzeń.
Staraj się wprowadzić wroga w błąd, stwórz dezorganizację jego
armii i dopiero wtedy uderzaj.
Sun Tzu, Sztuka wojny*

Słowa kluczowe: wojna hybrydowa, propaganda, działania partyzanckie

STRESZCZENIE

W artykule przedstawiam dwie koncepcje rozumienia wojny hybrydowej – państw Zachodu i Rosji. Wskazuję na odmienne traktowanie wojny hybrydowej jako elementu działań wojennych, destrukcyjnych oddziaływań na systemy bezpieczeństwa państwowego czy dezinformacji. Uwarunkowane jest to geostrategiczną koncepcją polityki danego państwa, czy grupy państw.

Wprowadzenie

Celem niniejszego artykułu jest analiza definicji wojny hybrydowej prezentowanej w dokumentach doktrynalnych Federacji Rosyjskiej w kontekście aktualnej sytuacji geopolitycznej. Dokonanie przeglądu definicji umożliwi czytelnikowi dostrzeżenie w szerszym spektrum tej problematyki, zarówno z uwzględnieniem terminologii państw anglosaskich jak i Rosji. W przypadku tej ostatniej jest to szczególnie istotne ponieważ, sam termin wojny hybrydowej nie jest w literaturze rosyjskiej powszechnie używany. Funkcję tą pełni pojęcie wojny informacyjnej, które wielokrotnie pojawia się w literaturze rosyjskojęzycznej.

¹ Beata Gostomczyk jest doktorantką Wydziału Bezpieczeństwa Narodowego Akademii Sztuki Wojennej.

Aparat pojęciowy

Pojęcie wojny hybrydowej po raz pierwszy pojawiło się w amerykańskiej strategii wojskowej i zostało użyte przez amerykańskich analityków w przeprowadzonych działaniach zbrojnych w Afganistanie oraz Iraku². Jednakże swą popularność zyskało w czasie konfliktu izraelsko-libańskiego, który miał miejsce w 2006 roku³. Użyto go także w kontekście kryzysu rosyjsko-ukraińskiego, w trakcie którego Rosja unaoczniała swoje aspiracje terytorialne, podejmując wirtualny konflikt z Zachodem. W kontekście tych działań obserwujemy aktywność i mnogość informacyjną, co prowadzi do rozważań nt. istoty wojny informacyjnej oraz jej mechanizmów.

Pojęcie wojny hybrydowej opisane zostało przez mjr W.J. Nemetha na przykładzie konfliktu rosyjsko-czeczeńskiego. Jego zdaniem, wojna hybrydowa to zróżnicowany sposób percepcji siły militarnej, której organizacja jest wyrazem poziomu rozwoju społeczno-ekonomicznego i obowiązujących norm społecznych przy jednoczesnym zastosowaniu nowoczesnych technologii w realizowanych działaniach taktycznych oraz strategicznych⁴.

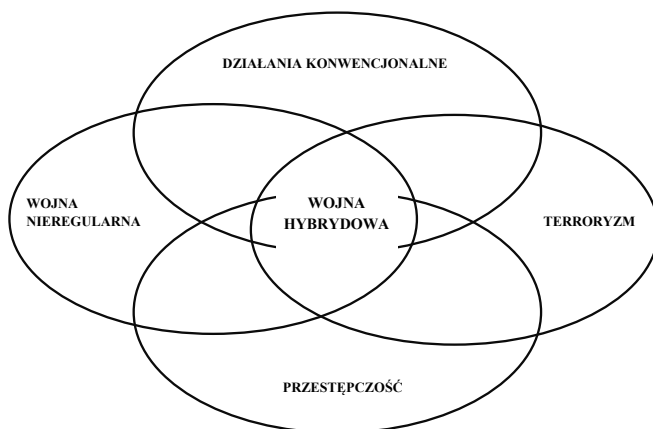
Zdaniem Franka Hoffmana zagrożenie hybrydowe to „jakikolwiek adwersarz używający kombinacji broni konwencjonalnej, nieregularnej taktyki, terroryzmu i przestępczości w tym samym czasie i na tym samym polu bitwy w celu ociążenia zamierzonych celów politycznych”⁵. Kombinacja ta, zdaniem F. Hoffmana, ukie-runkowana jest na osiągnięcie celu, jakim jest efekt synergii w ramach jednego pola walki przy wykorzystaniu narracji politycznej, która jednocześnie adaptuje wszelkie elementy walki zbrojnej. Z kolei sam konflikt może być realizowany na szczeblu taktycznym, operacyjnym oraz strategicznym zarówno przez państwo, jak i organizacje pozapaństwowe. Uznać zatem należy, iż zdaniem F. Hoffmana, kombinacja którą jest wojna hybrydowa, stanowi optymalizację regularnych oraz nieregularnych form działań zbrojnych, uzupełnioną o skutki niszczących akcesji przestępczości i terroryzmu – mających na celu wywołanie chaosu, a tym samym skutków strategicznych (rys. 1).

² A. Gruszczak, *Hybrydowość współczesnych wojen – analiza krytyczna*, [w:] W. Sokała, B. Zapala (red.), *Asymetria i hybrydowość – stare armie wobec nowych konfliktów*, Warszawa 2011, s. 11.

³ T. Mc Culloh, R. Johnson, *Hybrid Warfare. JSOU Report 13-4*, Florida 2013.

⁴ W.J. Nemeth, *Future war and Chechnya: A case for hybrid warfare*, Monterey, CA 2002 [online], <calhoun.nsp.edu/bitstream/handle/10945/5865/02Jun_Nemeth.pdf?sequence=1> [dostęp: 23.04.2017].

⁵ F. Hoffman, *On Not-So-New-Warfare: Political Warfare vs Hybrid Threats*, War on the Rocks, 28 July 2014, <http://warontherocks.com> [dostęp: 23.04.2017].

Rysunek 1. Zakres konfliktów hybrydowych wg. F.G. Hoffmana

Źródło: J. Hajduk, T. Stepniowski, *Wojna hybrydowa Rosji z Ukrainą: uwarunkowania i instrumenty*, Studia Europejskie nr 4, 2015, s. 137.

Dokonując analizy porównawczej historycznych konfliktów zbrojnych tj. powstanie w Irlandii w latach 1919–1920, wojna w Afganistanie w latach 1979–1989 oraz konflikty na Bliskim Wschodzie i na terytorium byłej Republiki Jugosławii, F. Hoffman wyselekcjonował cechy wojny hybrydowej⁶. Na podstawie zdefiniowanych determinant wywnioskował, iż II wojna w Libanie mająca miejsce w 2006 roku pomiędzy armią izraelską a Hezbollahem posiadała najwięcej cech wojny hybrydowej. Cechy przez niego wyodrębnione to:

- zdolność organizacji pozapaństwowej do rzucenia wyzwania militarnego zachodniemu modelowi prowadzenia działań zbrojnych;
- sposób koordynowania operacji przez kierownictwo Hezbollahu;
- wysoka jakość przeszkolenia militarnego członków oddziałów Hezbollahu;
- umiejętne wtapianie się żołnierzy Hezbollahu w środowisko ludności cywilnej;
- wykorzystanie przez bojowników Hezbollahu miejskich obszarów zabudowanych do przeciwdziałania ich wykryciu oraz organizacji zasadzek;
- zdolność wykorzystania oraz obsługi nowoczesnego sprzętu zbrojnego przez oddziały Hezbollahu;
- prowadzenie oraz realizacja działań informacyjno-wywiadowczych na poziomie operacyjnym oraz strategicznym.

⁶ Tamże.

W sposób zbieżny pojęcie wojny hybrydowej opisane zostało przez płk. Daniela T. Lasica, który określa hybrydowość wojny jako kombinację strategii i taktyki ukierunkowane na różne typy działań zbrojnych⁷.

Robert G. Walker definiuje ją jako połączenie zasad wojny konwencjonalnej i operacji specjalnych⁸, a płk John McCuen jako kombinację wojny symetrycznej i asymetrycznej⁹.

Z kolei A. Gruszczak definiuje wojnę hybrydową jako „dążenie do maksymalnej zbieżności i synchronizacji metod, środków oraz sposobów prowadzenia operacji militarnych i pozamilitarnych w celu zwiększenia efektu synergii”¹⁰. Efekt ten umożliwi osiągnięcie względnie trwałej przewagi nad przeciwnikiem oraz umożliwi zniwelowanie różnic pomiędzy środkami i sposobami prowadzenia działań¹¹.

Kontrastem dla prekursorskiej definicji wojny hybrydowej F. Hoffmana jest brytyjska doktryna militarna, która definiując pojęcie wskazuje, że wojna hybrydowa prowadzona jest przez nieregularne siły, które mają dostęp do wyrafinowanej broni oraz systemów, a napędzane są regularną siłą¹². Może ona indywidualnie się zmieniać i dopasowywać w zależności od okoliczności i dostępnych zasobów. Przewiduje się, że nieregularne grupy będą nadal zdobywać zaawansowaną broń i technologie, oraz że siły interwencyjne czy też partyzanckie będą musiały stawić czoła różnym zagrożeniom, które w przeszłości wiązały się głównie z regularnymi siłami zbrojnymi państw zaangażowanych w konflikt.

Izraelscy teoretycy definiują zagrożenia hybrydowe oraz wojnę hybrydową jako sposób walki pozbawiony ograniczeń społecznych, który wykorzystuje technologię konwencjonalną i niekonwencjonalną, przy jednoczesnym założeniu o konieczności

⁷ D.T. Lasica, *Strategic Implications of Hybrid War: A theory of victory*, Fort Leavenworth 2009, s. 11.

⁸ R.G. Walker, *Spec FI: The United States Marine Corps and Special Operations*, Monterey 1998, s. 4.

⁹ J.J. McCuen, *Hybrid Wars*, „Military Review” 2008, nr 2, s. 108.

¹⁰ A. Gruszczak, *Hybrydowość współczesnych wojen – analiza krytyczna*, [w:] W. Sokała, B. Zapała (red.), *Asymetria i hybrydowość – stare armie wobec nowych konfliktów*, s. 12, Warszawa 2011.

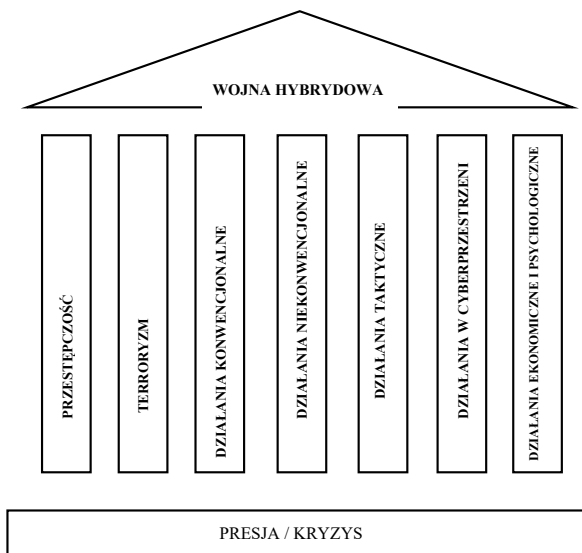
¹¹ M. Wojnowski, *Mit „wojny hybrydowej”. Konflikt na terenie państwa ukraińskiego w świetle rosyjskiej myśli wojskowej XIX–XXI wieku*, [w:] Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego. Wydanie specjalne, Z. Nawrocki (red.), Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Warszawa 2015.

¹² D. Kilcullen, *Countering Global Insurgency*, *Journal of Strategic Studies*, 28, August 2008, s. 605.

przestrzegania przez konwencjonalne siły zbrojne przyjętych norm prawnych jak np. Konwencja Genewska¹³.

W polskich dokumentach pojęcie wojny hybrydowej scharakteryzowane zostało przez Biuro Bezpieczeństwa Narodowego, które to zdefiniowało ją jako „wojnę, która łączy w sobie jednocześnie różne możliwe środki i metody przemocy, w tym zwłaszcza zbrojne działania regularne i nieregularne, operacje w cyberprzestrzeni oraz działania ekonomiczne, psychologiczne, kampanie informacyjne o wydźwięku propagandy itp.” ((mini) Słownik BBN).

Na podstawie powyższych definicji uznać należy, że wojna hybrydowa jest składową działań taktycznych, a także terroryzmu i przestępczości, pozbawiona norm społecznych, realizowana z wykorzystaniem sił konwencjonalnych i niekonwencjonalnych dla osiągnięcia założonych celów politycznych, w tym także geo-strategicznych (rys. 2).

Rysunek 2. Składowe wojny hybrydowej

Źródło: opracowanie własne.

¹³ N. Frier, *Hybrid Threats: Describe... Don't Define*, Small Wars Journal 2009, s. 5. <http://smallwarsjournal.com> [dostęp: 23.04.2017].

Wojna hybrydowa po rosyjsku

Pojęcie wojny hybrydowej funkcjonujące w państwach Zachodu zostało dostosowane przez rosyjskich badaczy do panujących w Federacji Rosyjskiej potrzeb, tradycji, logiki oraz kultury strategicznej¹⁴. Wyjaśnienia wymaga tu aspekt kultury strategicznej, na którą składa się syndrom oblężonej twierdzy, dążenie do zapewnienia własnego bezpieczeństwa kosztem bezpieczeństwa innych państw, gloryfikowanie oraz mitologizacja własnej armii oraz służb specjalnych, strach autorytarnego reżimu przed rewolucją, zapewnienie szeroko pojętego bezpieczeństwa, także z zastosowaniem siły wykraczającej poza prawo, ograniczanie sojusznikom i sąsiadom ich suwerenności, militaryzacja życia społecznego i politycznego, narzucanie zideologizowanej wizji świata. Jak wskazują O.W. Walecki oraz W.M. Niejełow, pojęcie wojny hybrydowej w rosyjskiej literaturze używane było w stosunku do działań zbrojnych realizowanych przez USA w Iraku oraz Afganistanie, określając je jako „partyzanckie metody działań wojennych”, a następnie użyte zostało w kontekście trwającego konfliktu rosyjsko-ukraińskiego¹⁵.

Wykorzystując wydarzenia na Ukrainie do realizowanej antyzachodniej propagandy Rosja zamanifestowała swoje geopolityczne ambicje, dokonując także podziału świata na amerykański oraz rosyjski.

Czynników determinujących konflikt rosyjsko-ukraiński doszukiwać należy się nieco wcześniej, kiedy to na przełomie lat 2011-2012 odnotowano wyraźny spadek poparcia dla Władimira Putina. Wówczas, jak twierdził B. Niemcow, kluczowym elementem wygranej kampanii okazało się posiadanie kontroli nad wszystkimi liczącymi się rosyjskimi mediami oraz wykorzystanie w czasie trwającej kampanii wyborczej zaświadczeń uprawniających do głosowania poza miejscem zameldowania¹⁶. Zapewniło to powrót W. Putina na fotel prezydencki, jednakże wciąż odnotowywano spadek jego poparcia. Tłumacząc genezę tego konfliktu, Władimir Putin pod koniec października 2014 roku wskazał, że Rosja jest gotowa przeciwstawić się Stanom Zjednoczonym próbującym wpływać na porządek i świadomość ludzi na świecie, wskazując tym samym, że to Unia Europejska dążyła do stowarzyszenia

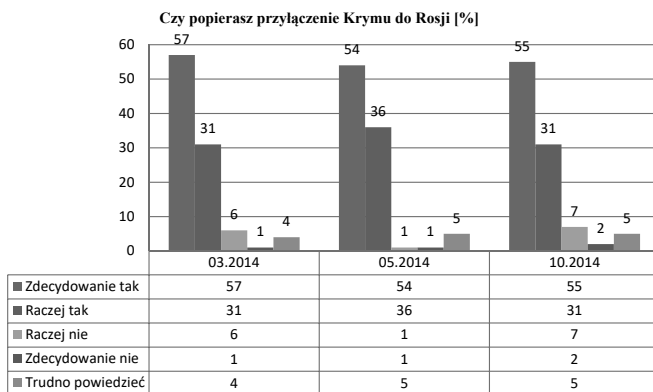
¹⁴ J. Durczewska, *Diabeł tkwi w szczegółach. Wojna informacyjna w świetle doktryny wojennej Rosji*, nr 50, Warszawa 2015, s. 15.

¹⁵ O.В. Валецкий, В.М. Неелов, *Особенности партизанских и противопартизанских действий в ходе Иракской войны (2003–2011)*, Moskwa 2015, s. 25.

¹⁶ I. Jaszyn, O. Szorina, *Niezależny raport ekspercki „Putin. Wojna”*, Stowarzyszenie „Za wolną Rosję”, Warszawa czerwiec 2015, s. 7.

wpływałyby na tak wysoki wzrost jego poparcia szczególnie, iż uznane wówczas zostały przez ekspertów za działania rozrzućne i nieekonomiczne. Na tej podstawie stwierdzić nale¿y, iż wzrost poparcia dla W. Putina nastąpił po rozpoczęciu konfliktu rosyjsko-ukraińskiego.

Idąc dalej, warto przytoczyć wyniki badań przeprowadzone przez Centrum Juriija Lewady, będące ośrodkiem badania opinii publicznej, które jako jedyne oparto na sondzie skierowanej do Rosjan z wszystkich regionów tego kraju. Pytanie, jakie zostało skierowane do respondentów, sformułowane zostało w sposób następujący: „czy popierasz przyłączenie Krymu do Rosji?”¹⁹ (rys. 4). Szczególnie istotny dla przeprowadzonych badań oraz ośrodku badającego jest fakt, iż Ministerstwo Sprawiedliwości FR w dniu 5 września 2016 roku zdecydowało o wpisaniu Centrum Lewady na listę agentów zagranicznych, wskazując jako powód przepisy ustawy o organizacjach niekomercyjnych²⁰. Zgodnie z nadmienionymi przepisami, powodem wpisania na listę jest finansowanie realizowanej działalności ze środków zagranicznych i prowadzenie tzw. działalności politycznej.

Rysunek 4. Poparcie dla przyłączenia Krymu do Rosji

Źródło: K. Chodkowski, *Sytuacja wewnętrzna w Rosji a jej relacje z Zachodem*, [w:] *Wpływ wojny z Ukrainą na sytuację wewnętrzną w Rosji i jej relacje z Zachodem*, A. Kowalczyk (red.), Warszawa, czerwiec 2015, s. 45.

¹⁹ K. Chodkowski, *Sytuacja wewnętrzna w Rosji a jej relacje z Zachodem*, [w:] *Wpływ wojny z Ukrainą na sytuację wewnętrzną w Rosji i jej relacje z Zachodem*, A. Kowalczyk (red.), Warszawa, czerwiec 2015, s. 45.

²⁰ <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2016-09-14/centrum-lewady-na-liscie-agentow-zagranicznych>

Z analizy rysunku 4. widać że zdecydowana większość Rosjan udzieliła odpowiedzi twierdzącej uważając, że Krym powinien zostać przyłączony do Rosji – 57% w marcu, 54% w maju oraz 55% w październiku. Sumując odpowiedzi zdecydowanie twierdzące wraz z odpowiedziami względnie twierdzącymi, najwyższe poparcie dla aneksji Krymu odnotowano w maju 2014 roku, tj. 90%. Zauważalna jest przy tym znaczna różnica w stosunku do odpowiedzi negatywnych nie przekraczająca w badanym okresie 7%.

Kolejnym pytaniem skierowanym przez Centrum Lewady do respondentów było ustalenie, czy Rosja ma prawo przyłączyć terytoria byłego ZSRR w przypadku, gdy żyjący tam Rosjanie doświadczają lub też mogą doświadczyć w przyszłości ograniczenia swoich praw²¹. Badania przeprowadzone zostały w okresie marzec-czerwiec 2014 roku. W wyniku przeprowadzonych badań ustalono, że w marcu oraz kwietniu ponad 50% badanych uważało, że Rosja ma prawo do aneksji Krymu i powinna chronić praw swoich obywateli (58% i 54%), z kolei w maju oraz czerwcu wynik ten kształtował się na poziomie 41%. W marcu 2014 roku 28% badanych stwierdziło także, że Rosja nie ma prawa do zajęcia terytorium byłych republik ZSRR, jednakże w przypadku Krymu zachowuje się zgodnie z przyjętymi prawami międzynarodowymi. W kolejnych miesiącach wynik ten kształtował się odpowiednio na poziomie 34%, 42% oraz 41%. Wśród respondentów biorących udział w badaniu, 4% ankietowanych (wyniki z marca oraz kwietnia) uznało, że Rosja nie ma prawa do aneksji Krymu, z kolei w maju oraz czerwcu wynik ten wyniósł 7%. Ponadto, jak wynika z uszczegółowionych przez Lewadę badań, w listopadzie 2014 roku oraz lutym 2015 roku, 53% społeczeństwa rosyjskiego uważało, że wojska rosyjskie w czasie trwającego konfliktu nie przebywają na Ukrainie.

Uznać zatem należy, że aneksja Krymu przysporzyła W. Putinowi zwolenników, z kolei umotywowanie aneksji zagrożeniem ograniczenia praw obywateli rosyjskich wpłynęła na postrzeganie W. Putina jako przywódcy dbającego o prawa wszystkich Rosjan. Argumenty te w dalszym ciągu są zauważalne w proputinowskich źródłach informacyjnych.

Ruslan Puchov, przedstawiciel Centrum Analiz Strategii i Technologii w Moskwie sporządził analizę w zakresie realizowanych przez Rosję działań na Ukrainie. Główną tezę jego rozważań jest stwierdzenie, że „Federacja Rosyjska, zarówno na Krymie jak i we wschodniej części Ukrainy nie stosowała nowych rozwiązań taktycznych oraz strategicznych, które mogłyby zostać określone przez pań-

²¹ K. Chodkowski, *Sytuacja wewnętrzna w Rosji a jej relacje z Zachodem*, [w:] *Wpływ wojny z Ukrainą na sytuację wewnętrzną w Rosji i jej relacje z Zachodem*, A. Kowalczyk (red.), Warszawa, czerwiec 2015, s. 46.

stwa proamerykańskie jako wojna hybrydowa”²². Stojąc w opozycji do głównego stanowiska NATO wobec Rosji, R. Puchakov przywołuje szerzone antyrosyjskie poglądy, wskazujące na „stosowanie nowatorskiego sposobu wykorzystania piechoty morskiej, wojsk powietrznodesantowych i sił specjalnych, łącząc ich działania z operacjami informatycznymi i radioelektronicznymi oraz z wykorzystaniem cyberprzestrzeni i mediów do prowadzenia kampanii informacyjnej zakrojonej na szeroką skalę, skierowanej do odbiorców wewnętrznych i zewnętrznych”²³. Rosyjski analityk, poddając krytyce prezentowane definicje wojny hybrydowej oraz rzekome inspiracje, neguje, jakoby strona rosyjska realizowała aktywne działania w cyberprzestrzeni.

Wracając do rozważań nt. wojny hybrydowej, nie sposób nie wspomnieć o wypowiedzi patriarchy Moskwy i Wszechrusi Cyryla, który to podczas ogłoszonego w 2014 roku orędzia z okazji XVIII Wszechświatowego Ruskiego Soboru Narodowego nawiązał do wydarzeń na Ukrainie oraz informacji płynących z zachodniej części świata nt. negatywnej działalności FR. Wyraził także swój antyamerykański pogląd oraz wskazał na rozbieżność społeczeństwa prozachodniego w stosunku do rosyjskich ideałów i kultury.

Przytoczone wypowiedzi cechują się identyczną ideologią postrzegania świata oraz Rosji na arenie międzynarodowej. Ze względu na pozycję społeczną, militarną oraz rządową autorów tych wypowiedzi, które ściśle powiązane są z ich autorytetem, uznać należy, że kierowane mogły być do szerokiej grupy odbiorców, jakimi są obywatele FR oraz osoby o prorosyjskim nastawieniu, co oznacza także informacyjny charakter wypowiedzi oraz wielopłaszczyznowość. Nie sposób pominąć syndromu obłożonej twierdzy, tak wyraźnie zarysowanego w komentarzach do zachodnich wypowiedzi krytyków polityki rosyjskiej. Mówiąc o wojnie hybrydowej realizowanej przez Federację Rosyjską pamiętać należy, że elementy aktywnych działań mających znamiona informacyjnych nie mogą być realizowane bez szerzenia też prawdopodobnie zagrożenie ze strony wrogów państwa rosyjskiego. Ponadto, jak łatwo można stwierdzić, wypowiedzi te ukierunkowane były także na osiągnięcie celu jakim jest homogeniczność charakterystyczna dla prorosyjskich działań propagandowych zmierzająca do wzbudzenia wśród ich adresatów jednorodności i podobnych reakcji.

²² M. Wojnowski, *Mit „wojny hybrydowej”. Konflikt na terenie państwa ukraińskiego w świetle rosyjskiej myśli wojskowej XIX–XXI wieku*, [w:] Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego. Wydanie specjalne, Z. Nawrocki (red.) Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Warszawa 2015, s. 11.

²³ Tamże, s. 11.

Podsumowanie

Na podstawie przeprowadzonej analizy definicji wojny hybrydowej, można zauważyć odmienne podejście do jej rozumienia, jak też celowości i zakresu stosowania tego typu działań. Dla teoretyków i praktyków Zachodu wojna hybrydowa postrzegana jest jako zróżnicowane formy oddziaływań technologicznych i militarnych, które mogą stanowić zagrożenie dla społeczeństwa i państw zachodnich, w szczególności gdy stosują je państwa o ambicjach geostrategicznych. Dopuszcza się wykorzystanie elementów wojny hybrydowej w przypadku zewnętrznych działań wojennych, mających na celu m.in. destrukcyjne oddziaływanie na siły potencjalnego wrogiego państwa. Natomiast dla teoretyków i strategów rosyjskich wojna hybrydowa jest jednym z elementów zdobywania przestrzeni geostrategicznych i zdobywania informacji oraz destrukcyjnego oddziaływania na systemy bezpieczeństwa państw zachodnich, co w perspektywie czasowej ma wpływ na kształtowanie postaw państwowych społeczeństwa rosyjskiego.

Bibliografia

1. Chodkowski K., *Sytuacja wewnętrzna w Rosji a jej relacje z Zachodem*, [w:] *Wpływ wojny z Ukrainą na sytuację wewnętrzną w Rosji i jej relacje z Zachodem*, A. Kowalczyk (red.), Warszawa, czerwiec 2015.
2. Durczewska J., *Diabeł tkwi w szczegółach. Wojna informacyjna w świetle doktryny wojennej Rosji*, nr 50, Warszawa 2015.
3. Gruszczak A. (2011), *Hybrydowość współczesnych wojen – analiza krytyczna*, [w:], W. Sokała, B. Zapała (red.), *Asymetria i hybrydowość – stare armie wobec nowych konfliktów*, Warszawa, s. 11.
4. Jaszyn I., Szorina O., *Niezależny raport ekspercki „Putin. Wojna”*, Stowarzyszenie „Za wolną Rosję”, Warszawa, czerwiec 2015.
5. Hajduk J., Stepiński T., *Wojna hybrydowa Rosji z Ukrainą: uwarunkowania i instrumenty*, Studia Europejskie nr 4, 2015.
6. Kilcullen D., *Countering Global Insurgency*, Journal of Strategic Studies, 28, August 2008.
7. Lasica D.T., *Strategic Implications of Hybrid War: A theory of victory*, Fort Leavenworth 2009.
8. McCuen J.J., *Hybrid Wars*, “Military Review” 2008, nr 2.
9. Mc Culloh T., Johnson R., *Hybrid Warfare.JSOU Report 13-4*, Florida 2013.
10. Валецкий О.В., Неелов В.М., Особенности партизанских и противопартизанских действий в ходе Иракской войны (2003–2011), Москва 2015.

11. Walker R.G., *Spec FI: The United States Marine Corps and Special Operations*, Monterey 1998.
12. Wojnowski M., *Mit „wojny hybrydowej”. Konflikt na terenie państwa ukraińskiego w świetle rosyjskiej myśli wojskowej XIX–XXI wieku*, [w:] *Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego*. Wydanie specjalne, Z. Nawrocki (red.), Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Warszawa 2015.

Strony internetowe

1. <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2016-09-14/centrum-lewady-na-liscie-agentow-zagranicznych> [dostęp: 24.04.2017].
2. В. Путин: рейтинг, отношение, оценки работы Индикаторы отношения к главе государства <http://fom.ru/politika/10946> [dostęp: 24.04.2017].
3. Валдайская речь Путина: критика Запада как путь к диалогу, RIA Novosti z 24.10.2014 r. <http://ria.ru/politics/20141024/1029977993.html> [dostęp: 24.04.2017].
4. mini Słownik BBN: propozycje nowych terminów z dziedziny bezpieczeństwa [online], <http://www.bbn.gov.pl/pl/bezpieczenstwo-narodowe/minislownik-bbn-propozy/6035>, MINISŁOWNIK-BBN-Propozycje-nowych-terminow-z-dziedziny-bezpieczenstwa.html [dostęp: 24.04.2017].
5. Hoffman F., *On Not-So-New-Warfare: Political Warfare vs Hybrid Threats*, War on the Rocks, 28 July 2014, <http://warontherocks.com> [dostęp: 23.04.2017].
6. Frier N., *Hybrid Threats: Describe... Don't Define*, Small Wars Journal 2009, s. 5, <http://smallwarsjournal.com> [dostęp: 23.04.2017].
7. Nemeth W.J., *Future war and Chechnya: A case for hybrid warfare*, Monterey, CA 2002 [online], <calhoun.nsp.edu/bitstream/handle/10945/5865/02Jun_Nemeth.pdf?sequence=1> [dostęp: 23.04.2017].

Keywords: *hybrid warfare, propaganda, guerrilla action*

SUMMARY

In this article I present two concepts of understanding the hybrid war – Western countries and Russia. I point to the different treatment of the hybrid war as part of warfare, the destructive impact on state security systems or disinformation. This is conditioned by the geostrategic concept of the policy of a given state or group of states.